

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE
PODPORNE JEDNOTE

Izšlo dvakrat na teden v ponedeljek.
LASTNINA SLOVENSKE NARODNE
PODPORNE JEDNOTE

Cena glasila po dopolnili. Rokopis se ne
vrne.

Maribor: Zvezna drava (Ivan Chir-
nec) in Cankar 15 na leto, \$1.50 na pol leta,
\$3.00 na tri mesece. Chicago in New York
\$2.00 na leto, \$2.25 na pol leta, \$1.12 na tri
mesece.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:
"PROSVETA"

3019 So. Crawford Ave., Chicago, Ill.

"THE ENLIGHTENMENT"
Organ of the Slovene National
Benefit Society

Issued daily except Sundays and Holidays
OWNED BY SLOVENE NATIONAL
BENEFIT SOCIETY

Advertising rates on agreement

Subscription: United States (except Chi-
cago) and Canada \$5 per year; Chicago and
foreign countries, \$6.50 per year.

Address:
"PROSVETA"

3019 So. Crawford Ave., Chicago, Ill.

Vračajoči pojavi kapi- talizma.

Mnogi delavci jih ne vidijo.

Kadar nimajo dnovi prosperi-
tete za gospodujoči razred in se
pojavi gospodarska kriza, ki vr-
že na stotine delavcev hkratu
na cesto, da pomnože stalno re-
zervno delavsko armado, ki ne iz-
gine tudi ob času takozvanih do-
bih časov, takrat prihaja kapi-
talistični razred do spoznanja, da
imamo v družbi brezposelnost vpra-
šanje. K spoznanju prihajajo tu-
di tisti delavci, ki so neomajano
verjeli v kapitalistično prosperi-
teto; da je tudi nje vzela pod
svoja blagodejna krila, da bodo
sodaj trpeli glad, ker ni zanje de-
la, če ne bodo zanje skrbele obli-
ne ali dobrotvorne družbe. Do
dr drugega prepričanja in spoznanja
te vrste delavci večinoma ne pri-
padejo, ker dovolijo, da zanje
mislijo kapitalisti in zagovorniki
kapitalizma.

In kadar se pojavi ob času go-
spodarske krize zima z vso kruto-
stjo in pridrvi takorekoč čez noč
in na tisoče nesrečnikov lače po-
noči zavetja, tedaj se gospodu-
joči razred prične zavedati, da
lahko vprašanje brezposelnosti
zanj povzroči veliko nevarnost.
Zdaj je treba nekaj storiti za
brezposelne delavce, ker lačen že-
lodec je hud trjavlec in se ne da
potolažiti s praznimi obljubami.
In zdaj gospodujoči razred res
nekaj stori brez načrta in le po-
vršno, kar navadno toliko poma-
ga kot kaplja na razbeljenem ka-
mnu. Do resne pomoči brezposel-
nim siromakom ne pride nikdar,
ker se gospodujoči razred boji,
da bi škodoval svojim interesom,
če bi imel resen namen, da odpra-
vi brezposelnost.

Tako vidimo, da se enainista
komedija vedno ponavlja ob ča-
su gospodarske krize. Najprvo
gospodje študirajo vprašanje.
Mestem mine nekaj mesecev in
storjenega še ni nič. Tako pride
gorko vreme in komisije, ki so
imale nalogo študirati vprašanje
brezposelnosti, gredo spat in spi-
jo, dokler armada sestradanih
brezposelcev ne trka zopet na
vrata in šče odproči.

Mnogo takih odborov in komi-
sij je bilo izvoljenih v večjih in
manjših ameriških mestih z na-
logom, da preučavajo vprašanje
brezposelnosti in pronajdejo sred-
stva, da omeje tevilno brezposel-
nih delavcev, če se brezposelnost
pokaže v nenavaden in nepriča-
kovanem številu. To se ponavlja
periodično, dasi imamo sredstva
v ameriški republiki, s katerimi
bi se dalo omejiti številno brezpo-
selnih delavcev ob času krize.

Če hoče delavstvo, da se za o-
mejitev brezposelnosti nekaj stori,
je treba delati že sedaj, ko go-
spodujoči razred razglasa v svo-
jem časopisu, da se je prek A-
merike razila prosperiteta. V pr-
vi vrsti je poklican kongres, da
s pametno zakonodajo skrbi, da
se zniža beda delavskega razreda
ob času gospodarske krize. To
lahko stori z uvedbo zavarovanja
proti brezposelnosti in da se iz-
delajo takoj načrti za velika kul-
turna dela za osuševanje moči-
rij, za utrjevanje rek, za gradnjo
vodnih cest, za natančno namaka-
nje suhih zemljišč itd., s kateri-
mi naj se prične takoj, ko se po-
kaže prvi znaki gospodarske
krize.

Kongres tega ne bo storil sam
od sebe, ker v njem izvenšči Me-
yer Londona, socialističnega kon-
gresnika, sede samu zagovorniki

kapitalističnega družabnega reda,
ki se le takrat spomnijo, da jih
do delavcev vežejo tudi kakšne
dolžnosti, da jih na to opomni-
njih lasti interesi, kot se je zgo-
dilo sedaj, ko je vprašanje splošne
železničarske stavke pretresalo
ameriško javnost.

Socialistični kongresnik Meyer
London je obnovil predlog za so-
cialno zakonodajo bivšega socialis-
tičnega kongresnika Bergerja v
kongresni zbornici. Buržoazni
kongresniki so ga napeto posluša-
li, ga pohvalili in izvoljen je bil
zopet odbor, da študira vpraša-
nje. To je vse, kar so buržoazni
kongresniki storili za odpravo
brezposelnosti in da se uvedejo
drugi socialni zakoni.

Če delavstvo hoče, da bodo
kongresniki res nekaj storili za
delavstvo in ne samo študirali so-
cialnih zakonov, se mora številno
socialističnih glasov pri jesenskih
volitvah podvojiti. Le strah pred
naraščajočo zavednostjo v širših
ljudskih plasteh lahko prisili kon-
gresnike, da se zavedajo, da je
njih naloga s pametno socialno
zakonodajo odvrčati bedo in
revščino od delavskih vrat.

Dolžnost zavednih delavcev je,
da letos neumorno agitirajo za
pomnožitev socialističnih glasov,
ker s tako agitacijo delajo za svo-
je koristi.

Sv. duh ne bo navdihnil kon-
gresnikov, da je pametno, če za-
stopajo tudi koristi delavcev v
kongresu. Delavci morajo kon-
gresnike pritirati do spoznanja,
da se jim dajejo sedeži v kon-
gresu, če ne sprejmejo socialnih
zakonov. In to lahko delavci te-
vrše letos pri splošnih volitvah
v jeseni, če le hočejo.

DOPISI.

Vse nakrog.

Sredi meseca avgusta podal
sem se na kupčijsko potovanje za
Prosveto. Seveda ne prodajam ta-
ko, kot na primer naši pleharji,
ker Prosveta je lastnina vseh 14
tisoč članov, (korakamo korajžno
že proti petnajstemu tisoču! Op-
ur.) S. N. P. J. Tudi cena Pro-
sveti je že vnaprej določena in se
ne da nič "glihati."

Ne mislim opisovati vsakega
mesteca posebej, pač pa naj bne-
nim, da nekateri kraji so prav le-
pi in prijazni, drugi pa zopet bolj
pusti. Enako je s prebivalstvom.
Ponekod je ljudstvo naprednega
miselnosti, drugod pa zopet še ve-
ali manj nazadnjaško. Izmed vseh
krajev, ktere sem dosedaj obiskal
so se mi še najbolj dopadli La
Salle, De Pue in Springs Valley.
V La Salle so rojaki sicer razde-
ljeni na dva tabora, vendar na-
predna struja prevladuje. Sedaj
ravno stavlja lep Slovenski Dom,
ki bo v ponos vsem tamkajšnjim
rojakom. V De Pue imajo, razun
drugih dobrot in sladkosti tudi
jako fino mleko.

V Spring Valley me je skoro
"božji žlak" zadel, ko sem v klub-
u, kamor me je popeljal rojak
Jeras, zagledal tisti velikanški
vrč pive. Kar roke so se mi šbi-
le, ko sem ga nesel k ustom. Do-
tisti klub vodijo Italijani. Kar se
mi je v Spring Valley najbolj do-
padlo bila je složnost in solidar-
nost tamkajšnjega delavstva.
Tam se ne vpraša si li Poljak ali
free, Slovenec, Rus ali Italijan,
vsi se čutijo enake, vsi se čutijo
delavce, ki so enako izkoriščani
od kapitalistov. Slovencev je v
Spring Valley malo, mislim, da
samo tri družine.

Na mojem potovanju prišel sem
v naselbino, kjer živi 50 sloven-
skih družin, Prosveta pa dondaj
tam ni imela nobenega naročnika.
Samoumevno je agitacija v takem
kraju teška. Prihodnjije upam, da
bo že lažje šlo.

V Jolietu so me vabili na pik-
nik sv. Frančiška, čed da je ta mo-
žak moj patron. Ker je svetih
Franceljev več, sem se brž izgo-
voril, da ta ni pravi moj patron
in sem jo skozi Summit, Lyons
in Berwin popihal domu v Cleero.

Vsem rojakom, posebno pa se
onim pri katerih sem prenočeval,
ali ki so mi šli na roke pri agita-
ciji, iskrena hvala! Vsem skupaj
pa pozdrav in na zopetno sviden-
je!

Frank Margolle,
zastopnik Prosvete.

Nabirajte naročnike za dnevnik
"Prosveta"!

VSAK dober član Slovenske Na-
rodne Podporne Jedinosti je
naročnik "Prosvete".

Ameriška "drednarka" "Arkan-
sas" v pomorskih manevrih.

Iz slovenskih naselbin.

Chicago, Ill. — V našem u-
redništvu obiskali so nas prete-
čeno soboto rojaki Josip Plahler
gl. porotnik K. S. K. J., John
Putz in Valentin Mercina dele-
gata za konvencijo iste Jedinote,
ki se bo vršila ta teden v Eveleth,
Minn. Vsi trije gori omenjeni ro-
jaki so iz Rock Springs, Wyo.

Rush, Run, O. — Rojak in član
društva Bodočnost, šte. 167 S.
N. P. J. bil je dne 29. avgusta pri-
delu v revo precej težko poško-
dovan. Utrgala se je plast kame-
nja in ga precej pobila po glavi.
Sedaj se nahaja v bolnišnici in
bo vzelo precej časa, predno bo
zopet zdrav.

Cleveland, Ohio. — Mary Kle-
mentič, 15 let stara deklica, je
povedala čudno zgodbo poltelji.
Pred enim tednom je obiskala
svoj petnajsetni rojaki dan. Ko je
šla avto od dela iz kavarne na
Woodland ave. in iztočni 29. ce-
sti, jo je spremljal neki moški do
njene doma na 1323 E. 31. St.
Ko sta šla mimo neke hiše na 31.
cesti, je "moški" spetaval, naj gre-
sta noter, da obišče svoje prijate-
lje. Dekle se je nekaj časa branilo,
končno je le šla. Ko je bila v
hiši, so jo zaprli in držali ves te-
den zaprto. Vse ta čas se je slo-
rahlja. Končno se je deklci posre-
čilo pobegniti skozi okno na pre-
sto. Poltelja Klementič je prišel ne-
kaj časa nazaj, da bi jo našel. Ko
je našel, jo je našel v dotleni tr-
di dekli, da jo je spremljal v dot-
leno hišo.

Poltelja je zaprla tekoni zad-
njih dnu šest nevarnih požigalcev
hiš. Imeli so navado, da samo naga-
jivosti zaigati hiše. Nepoznani
lopolvi so tudi alergenemu stav-
beniku Mr. Matt Sathoviču na za-
padni strani mesta, kjer gradi Mr.
Sathovič hišo, pokradli mnogo
lesa in ga celo že pribitega odr-
gali od hiše.

Calumet, Mich. — Truplo Fran-
ka Zagatja, ki je bil star nekako
35 let našlo je osebje vlaka ob
1. uri jutraj na progi Mineral
Range železnice blizu križišča
Centennial Heights. Globoka su-
na v lohanji, ki se je raztezala od
čela pa do zadaj glave, da sodi-
ti, da ga je zadel vlak ali pa
ga je kdo udaril s kakim težkim
orodjem. Truplo se prepeljali ta-
ko v Red Jacket in pakloali
zdravnika, ki je izjavil, da je za-
gar mitev kako dobro uro. Ko so
pozvali koronirajo in porotnike,
prišli so s polteljo. Našli so pri
njem prazno denarno možno, drž-
višanske papirje, po katerih so ga
identificirali in uro. Valed tega
sodijs, da je roparaki umor iz-
ključen.

Kolikor znano, ima tu jednega
brata George v Centennial.

Milwaukee, Wis. — Math Si-
mee je vložil tožbo proti milwau-
ski cestni železnici za odškodnino
\$22,000 za avtojeva fanta, kate-
ra je povozila kura na križišču
Reed in Mineral st. da so mu mo-
rali odrepati nogo.

V miru se je peljal rojak Jos.
Tratnik z avtomobilom iz Hills
Cornerja proti Milwaukee. Na-
proti je privozil na nepravni stra-
ni z avtomobilom, ki je last Geo-
rga Glischa, mlad fant katerega ni
mogel videti Tratnik, ker sta se
nahajala pred njim v zvozi. Hotel
je pustiti voza zadaj, valedesar
je krenil na levo. V istem trenot-
ku je zavozil na to stran Glishev

avtomobil z veliko brzino. Neare-
ča je bila neizogibna. Avtomobila
sta trčila skupaj. Glishev je hu-
do razbit in voznik precej ranjen.
Ter ima baje celo strto nogo. Na
Tratnikovem avtomobilu pa sta
dohbila le dva otroka male praske
in škoda na avtomobilu znaša
\$100. G. Glisch stanuje na 785 —
3rd St. kjer vodi mesarijo.

Eveleth, Minn. — Anton Ne-
mančič, Martin Panian, Frank Po-
ljane, Joe Sterbene in drugi čla-
ni Narodnega Doma se priprav-
ljajo za gledališko predstavo ob
čas konvencije delegatov J. S.
K. J.

Gospodarstvo, gospodinjstvo in znanstvo.

Slovenski farmarji, preskrbite se
s semenom koruze!

Po naravnih zakonih odločuje
lepo, močno, zdravo in razvito se-
me pridelek, potomec. To velja
pri človeku, to velja pri živalstvu,
to velja pri vseh rastlinah, to ve-
lja tudi pri koruzi. Res, da je več-
sah tudi iz slabega semena dobri
pridelek, a to so izjeme; v pov-
prečnosti velja zakon: čim razvi-
tejša seme, tem lepši pridelek.

Koruzo je eden najvažnejših
pridelkov za živinorejce, svinje-
reje in kurjereje. Zrno te ra-
stline vsebuje toliko maščobe in
toliko redilnih snovi, da je brez
tega zrnja živalstvo vora jako ote-
kočeno. Poleg zrna je pa tudi
rastlina sama velike redilne vred-
nosti kot klaja živini. Posebno je
to slučaj, če ima farmer sajlo, in
krmi koruzo kot sajlec. Mlekar
doseže s tem naravnost čudovite
uspehe; zato bomo govorili ob
priliki a sajlo in sajlec.

Rojstni kraj koruze je v Mek-
siki. Gojili so jo Indijanci in ra-
stla je tudi divja in še raste na
visokih planinah Meksike. Na teh
planinah ni hude, ostre zime; tu-
di tropičnega vremena ni tam.
Zato je nvrščena koruzo med ra-
stline zmernega posa.

V Združenih državah se pride-
la najdalje storže in največje ko-
ruzno zrno v državi Iowa, Illinois
in Kansas. Prideluje pa vsaka dr-
žava koruzo svoje vrste. Sploh se
je koruzo tako aklimatizirala, da
jo pridelujejo v vseh delih sveta,
in igra jako važno vlogo v pre-
življenju živalstva in končno tudi
človeka.

Koruze je dve glavni vrsti: —
dent-koruzo za toplejše kraje in
flint-koruzo za mrzlejša kraja.
Dent, kakor tudi flint-koruzo (ko-
ruzo imenuje angleški jezik

"corn," zgovori korn) se pa deli
v mnogo podvrst. Farmarji na ju-
gu sadijo izključno "dent corn"
velikega zrna; mi na severu sa-
dimo "dent corn" manjšega zrna,
in pa "flint-corn," ki najprvo
dozori v ugodnem vremenu v 2
meseceh. Samoumevno je, čim več-
ja koruzo, čim večji storž in čim
večje zrnje, tem delj časa traja
razvoj od semena do dozorevanja.

"Dent corn" zraste višja kot
flint corn; prva, to je oni dent
najvišje vrste, katero rabimo na
severu izključno za krmo, sicer na
severu ne dozori, ker traja razvoj
že štiri mesece; a sadimo jo in je
dosegel na moji njeni letos visok-
ost 12 čevljev in 8 paleev. Sedaj,
v začetku septembra, je v mleku,
in ker imamo tukaj po severu na-
vadno mrzlo okoli srede septem-
bra, ne bo dozorel ter bo rabljen
za krmo.

Kar se dent-koruze tiče je za
severne države najboljša "Wis-
consin dent corn number 8," ali
pa "Minnesota dent corn number
13," kar je nazadnje vse eno. Ta
koruzo dozori okoli v 90 dneh, i-
ma lepe storže, največkrat po dva
na enem stebli, če je bila njiva
dobro pognojena in skrbno obde-
lana in visokost stebila je od 8
do 10 čevljev. To koruzo bi pripo-
ročali vsem farmarjem po sever-
nih državah, kjer farmari največ
naših rojakov.

Poleg teh dveh raznih vrst dent
koruze pa ni pozabiti na "flint
corn", ki dozori v 60 do 75 dneh,
zraste 6 do 8 čevljev visoka in i-
ma navadno po dva storža, če je
njiva dobro pognojena in kultivi-
rana, ki sta pa manjša kot pri
dent-koruzi in tudi zrnje je drob-
nejše.

Zrno dent-koruze ima podobo
zagode in je širše na koncu ne-
go pri korenini. Flint-koruzo je
bolj okroglasta.

Koruzo je treba aklimatizirati,
prilagoditi jo krajnem podnebnju
in okolščinam. Zato ne uvažuje
koruze za seme iz dajnih, toplejih
ali mrzlejših krajev. Najboljši u-
speh se doseže, če se sadi koruzo,
ki je dozorela v dotičnem kraju.
Ker pa ne dozori vsak storž isto-
časno in ker naj vsak stremi, da
dobi za seme kolikor mogoče rano
zrelo koruzo, zato naj gre vsak
farmer po svoji njeni okoli 15.
septembra ali še preje, in naj po-
bere vse tiste lepo razvite zrele
storže, katere potrebuje za seme,
in sicer naj jih nabere vsaj še en-
krat toliko kolikor bo potrebo-
val koruze za seme. Iz te izbrane
koruze naj izbere potem najbolj-
šo. Če je pa vsa dobra, naj spravi
vso, ker koruzo za seme se vselej
lahko proda za lep denar. Rano

zrelo koruzo je valed tega seme-
za seme, ker bo po naravnih za-
konih nje sad tudi prej zrelo kot
one koruze, ki dozori pozneje.
Vsak farmer naj stremi, da dobi
tako koruzo, ki bo dala lep pri-
delek in bo vsako leto dozorela.
Pobirati je zrelo semenko koruzo
tudi zato v pravem času, da se po-
suši, predno nastopi huda mraz.

Pri iskanju storžev za seme je
berite lepo razvite storže sred-
nje velikosti. Majhni so tako to-
priporočljivi za seme kot izvan-
dno veliki. Vrste zrnja naj bod-
ravne in tesne in zrnje naj pok-
vs ves storž s konico vred. Zrn-
naj bo enakomerno, srednje de-
losti.

Semenko koruzo je dobro sp-
viti na suh prostor, kjer ni pre-
leže kot niča. Storže je najbo-
obesiti tako, da ima zrak povse-
pristop do vsakega zrna.

Slovenski farmarji, opozarja-
vas zopet, ne pozabite nabirati se-
menko koruzo okoli srede se-
tembra, ker seme ima mnogo
pravih s pridelkom.

Iz delavskega sveta.

(Nadaljevanje iz prve strani)

Stavka cestnoželezniških delav-
cev se širi. — Splošno
stavka ugrova New York.

New York, 10. avgusta. — So-
ka cestnoželezniških uslužben-
ki je prišla pred štiri dni v
Interborough družbi, se je ra-
mila na proge Second Avenue
in Third Avenue Company. O
družbi vzdržujeta promet
Manhattanu in Bronxu: iz to-
poročila je razvidno, da je
železniška unija govorila resno
ko je dejala ob začetku stavbe,
je Interborough družba vrhila
da je stavka zlomljena, da je
ka v resnici šele pričela.

27letni stavkocik Michele G-
nini je bil nevarno obostrel.
Podrobnosti o rabuki so izo-
Najbrž je stavkocik izdal ka-
karje ali obdnatvo in je de-
kar je ikal.

Splošno sodijo, da se vse sa-
nizirano delavstvo v New Yo-
zavzame za cestnoželezniške us-
benos, iz katerih je Interbo-
družba hotela naprasti nar-
tlačane, če bi podpisali fan-
pogodbo med "gospodarskim
hlapcem". Če Interborough de-
ba ostane trmoglav, bodo sa-
nizirani delavci v New Yorku
štajajo 750,000 članov proge
splošno stavko za 24 ur.

Trgovski pomočniki v trgov-
so zastavili.

New York, 10. septembra.
Nad 500 trgovskih pomočnikov
zastavilo v sredo jutraj, da
tisti pomočnikov je pa imelo
žiti dele popoldne. Mnogo de-
jaleev si je pomagalo na to da
da so podpisali pogodbo z op-
zajo trgovskih pomočnikov
tako odvrgli stavko od sebi.
Thomas Roulston, ki ima
dve sto prodajal v Brooklynu
podpisal pogodbo. Ravnotič
je podal P. Parker, ki ima 10
dajaln na Manhattanu.

Glavna zahteva organizacije
trgovskih pomočnikov je le-
delovni čas.

V New Yorku imajo trgo-
pomočniki osem lokalnih orga-
nizacij.

Železniška družba je povabila
svoje delavce.

Montreal, Canada, 10. avg-
— Grand Trunk železnica
ba je vsem svojim namizben-
vzemli kurjačen in strojno
povabila mezo od 5 do 8
kov. Prizadetih je 4,500 uslu-
cev in pogodba je podpisana
no leto.

Velika trdnja se je p-
New York, 10. septembra.
Berhman in Hirschfeld, 30
fayette st., ena največjih
ki izdeluje produkte iz
podpisala pogodbo z organiz-
mi delavci, ki proizvajajo
iz umja.

Štiristo štrajkočih delav-
je zopet vrnilo na delo, katere
meza zboljše od 10 do 15
kov in bodo delali odslej le
v tednu.

Pred tovarno Keystone Le-
Works, 423 Broome St., je
klatež s železno napetostjo
kel na tla stavkovno stavbo
tem strahopetnem čisu p-
klatež bejal, kar so ga
se.

Če za vsako stvar
vorne se stroškov ne
šiva.

FRANCOŠKA FRONTA.

Anglijsko poročilo.

London, 10. sept. — Naše čete so včeraj napadle na tri milje južno od Foreauxa do gonda lauz in vas Ginehy je zdaj v naših rokah; obenem smo okupirali ne samo, temveč imenovano vasio. Naše čete so napredovale na 300 jardov na 500 jardov široki fronti. Tam smo vjeli večje število nemcev, ki so imeli velike izgube. Severno od Foreauxa smo v vročem boju osvojili 600 jardov nemških zakopov ravno od časa, ko so se Nemci v gostih maš pripravili za protinapad. Naši topniški ogenj je vjeli Nemce v postojališih jih popolnoma razbil. Naša artilerija je bombardirala nemške zakope na pogorju Vilny na pogorju Soncheza in topniški dvojni top so bili med Calonne in Ginehy in med kanalom Labasse ter Neve Chapelle.

Francosko poročilo.

Pariz, 10. sept. — V okolišču Mar Verdun, istočno od vasi Fleury, so naše čete včeraj popoldne napadle s naskokom vseh zakonitih pred trdnjavo Donamont. 100 vjetnikov in večje število topovskih pušk je že dospelo v naša roka kot posledica te najvažnejše protinapada, odkar trajajo boji pred Verdunom. — V okolišču Soncheza je živahna artilerijska aktivnost na obeh straneh. V spopadu s topniškimi granatami smo okupirali vrhove nekajega zakopa istočno od Calloya. Sovražnik je poskušal okupirati svoje izgubljene pozicije severno od Berny, toda bil je odbit. Južno od Some smo raztegnili naše pozicije istočno od Delecourta. Vseh vjetnikov južno od Some, kar jih je pač, je v joku samo Francozom od 3. sept. je 7700.

Nemško poročilo.

Berlin, 10. sept. — Sovražni in artilerijski napadi ob Soma so nemški omahnili. Anglijski topniški napad v okolici Foreauxa in francoski nočni napad v okolišču Berlecourta se ni obnesel. Naše čete so reokupirale majhen del zakopa, ki je bil v sovražni roki. Na desnem bregu Mase (Verdun) se je posvilo vroče bojevanje. Severno od Souville. Po boju smo oddali komandant, ki je bil prej izgubljen.

RUSKA FRONTA.

Ruško poročilo.

Petrograd, 10. sept. — Nemške čete se borijo z veliko trdnostjo ob reki Narajuvki v spopadu proti Halicu, toda naše čete prodirajo dalje kljub odporu sovražnika. Glasovi zadnjih vestih kažejo, da so sovražni razstrelili fort pred Halicem in veliki del čete Dnjester. Avstro-nemške čete pod generalom Scherzerjem se stopnjuje umik, če so ostavile pet milj ozemlja na desni od Zlote Lipi ob Gnilu. Na Narajuvki, V. Karpatih in od Beranova, so naše čete vrsto višin in vjele 500 vjetnikov in vplele gorsko baterijo z 10 topov.

Avstrijsko poročilo.

Dunaj via Berlin, 10. sept. — V vseh bojih v Karpatih, ki so bili dan včeraj, so Rusi izgubili nekaj tisoč. Poenostavno smo odbili. Blizu Dornava, na severozapadno od gore, smo se umaknili pod prikritimi sovražne prenoči. Istočno od Halice se nadaljuje bitka. Pri Narajuvki so Rusi napadli z veliko topovsko pripravo, toda napad je bil vpleten valed našega artilerijskega ognja. Med Zloto Lipjo in Beranom so otomanske čete odbile 1000 Rusov in vplele 1000 topovskih pušk.

Nemško poročilo.

Berlin, 10. sept. — V Karpatih, na severozapadno od Kapula, so čete avstrijske sil opustile nekaj ozemlja pred pritiskajočo rusko silo v Galiciji, med Zloto Lipjo in Beranom, to ruske čete prepoznajo ruskih oddelkov ki so napadli naše zakope, in vjele ti-ko.

ITALIJSKA FRONTA.

Italijansko poročilo.

Rim, 10. sept. — V Callari, na severni strani, so avstrijski oddelki našo pozicijo med gorama

Spil in Corno. Posrečilo se jim je prodreti nekaj zakopov, toda naš protinapad nam je prinesel večji del izgubljenega ozemlja in poleg tega smo vjeli 20 moč. V okolišču Tofane smo odbili napade na naše pozicije v dolini Travenanzes. Naše baterije so bombardirale postojališča v Sv. Luciji pri Tolminu, kjer je bilo opažati premikanje vlakov. Kljub slabemu vremenu so naši letalci prišli nad železnico Dubno-Trst in vrtili na progo 600 kilogramov eksploziv.

KAVKAŽKA FRONTA.

Ruško poročilo.

Petrograd, 10. sept. — Turške čete so ponovile ofenzivo proti ruskim pozicijam zapadno od Gumushkane in Erzincana, toda vsi napadi so bili odbiti.

Rusi v Srbiji.

London, 10. sept. — Iz Aten poročajo, da je rusko-rumunska armada invadirala Srbijo. Ruske čete so vdrle iz Oršave čez Donavo in prodrele sedem milj daleč do Negotina, katerega so okupirale. Rusi so vzeli isto pot, po kateri je lani ob tem času prodiral v Srbijo general Mackensen z nemško armado. Orijentalna železnica, ki vodi iz Berlina čez Carigrad v Bagdad, se nahaja 60 milj proč od Negotina. Ako Rusi dosežejo to železnico, bosta Bolgarija in Turčija odrezani od Nemčije in Avstrije.

Grški brez brezničnega brzojava.

Atene, 10. sept. — Grški minister mornarice je včeraj obvestil poveljnike grških bojnih ladij, da ne smejo oddati niti sprejeti brezničnega brzojava. Ukaz se je izvršil na zahtevo poslaniškov entente. Francozi in Italijani so včeraj bombardirali bolgarske vojaške vlake.

Rusi in Bolgari v boju.

Sofija, 10. sept. — Poročevalci lista "Kambana" piše iz Dobrudže, kako so se prvi spopadi ruske in bolgarske čete aeverno od Dobriča. Brigada ruskih kozakov se je pomikala v gostih valovih proti dvema bolgarskima bataljonima. Bolgari so počakali, da so se Rusi približali do postojanke in nato so zadržale strojne puške z morilnim ognjem nad vso brigado. Rusi so pobegnili v paniki in vse bojišče je bilo pokrito z mrličmi. V splošni zmešnjavi so Rusi klicali: "Naši slovanski bratje, naši bratje!" nakar so Bolgari odgovarjali: "Nihče vas ni klical na to svatbo!"

Zavezniki ofenziva stane milijon moč.

Berlin, 10. sept. — V zadnjih treh mesecih svoje ofenzive na Francoskem, Ruskem in na ostalih frontah so zavezniki izgubili milijon moč; tukaj so vjeti ubiti, ranjeni in izgubljeni. Tako izjavljajo nemški militaristični eksperti. V nadomestilo za to veliko izgubo imajo zavezniki Bukovino in nekaj Galicije, dalje Gorico, kakih 70 štirijaskih milj francoskega ozemlja ob Soma in gorate pokrajine na Sedmograškem.

London, 10. sept. — Od 1. junija do 9. septembra je britiška armada in mornarica izgubila 250.000 moč. V juniju so znašale izgube 30.000 moč. V avgustu je bilo ubitih in izgubljenih (vjetih) 36.150 moč in ranjenih 96.838. Tukaj so vjeti častniki in prostaki na vseh frontah, kjer se bori Anglija.

Izgube med civilisti.

Berlin, 10. sept. — Prekomorska žanikarska agencija naznaja, da so zavezniki letalci usmrtili v avgustu v Belgiji in v okupiranih krajih Francije 31 moških, 27 žensk in 17 otrok izmed civilnega prebivalstva, ko so metali bombe na razna mesta. Od lani je na ta način usmrčenih 1953 civilistov.

PREPOROD MEHIKE.

Mirovna komisija se bavi s važnimi vprašanji.

New London, Conn., 9. sept. — Člani ameriško-mehiške mirovne komisije so se začeli baviti s vprašanji, ki so večjega pomena kakor pri Pershingova ekspedicijske sile na meji. Komisija je poslegla v nastanjanje zadeve Mehike in sestavila program, ki obeta, če bo rešen, popoln preporod mehiške republike. Člani komisije, so namreč prišli do prepričanja, da nerednosti ob meji in večne pravice med oboroženimi frakcijami v Mehiki so simptomi starega in preživelega sistema onkraj reke Grande, ki se mora odpraviti ako

se hoče pričakovati vseh in dober rezultat nove vlade v sosedni republiki. Najvažnejše točke tega programa so:

Zedinjene države naj uvedejo stalne vojaške garnizije ob mehiški meji od mehiškega zaliva do Pacifiškega oceana; organizacija stalne mehiške armade in odpuščenim vojakom naj vlada podeli kos zemlje po vzgledu Zedinjenih držav, ki so poklonile zemljo vojakom iz severnih držav po civilni vojni; uvedba zakonov, ki bodo jamčili peonom lastništva pravico do zemlje; katere obdajajo; uvedba davčnega sistema, kakoršen je v Zedinjenih državah; ustanovitev vzgojevalnega sistema za nižje sloje; takojšnja ponovna gradnja mehiških železnic, kar ima stati 25 milijonov dolarjev; pogodba z Zedinjenimi državami, ki naj jamčijo s moralno podporo pri uvajanju teh reform.

Mexico City, 10. sept. — Carranzina vlada je včeraj ovrgla koncesije, katere je dal Huerta angleški družbi za kolonizacijo v okolišču Tiahulilo. Družba se imenuje Tiahulilo Agricultural, Industrial & Colonization Co. in angleški kralj Jurij ima največ delnic pri tej družbi. Prekljanje koncesij pomeni, da družba ne sme več eksistirati v tistem obsegu kakor je dovolil Huerta, pač pa ima še pravico do izuševanja močvirnatih zemljišč v državi Durango, kar je dovolil družbi še predsednik Diaz.

Ameriške vesti.

(Nadaljevanje iz prve strani)

Albany, N. Y., 10. septembra. Za gubernerja Whitmana in njegove spremljevalce je bilo na potovanju k pacifični razstavi v San Franciscu izdanih \$717,41 za "opojne pišče." Država je plačala za vse potne troške \$20,760.46.

Gospodje so navadno veliki in strastni vodopivci, kadar ljudstvu priporočajo, da naj pije vodo, da si ohrani zdravje. Kadar so gospodje med seboj, se prav nič ne ženirajo in radi stanejo čašico "ta kratkega," da jih ne žejplje v trebuhu.

Pittsburgh, Pa., 10. septembra. Štirideset milijonov bo stalo povznavljanje železniške družbe, da bodo smeli njeni vlakovi "giniti" v Detroit. Iz Toleda bodo napravili novo prago, ki se bo združila s prago Marquette železniške družbe zunaaj meata.

Charleston, W. Va., 10. sept. Cabin Creek Consolidated Coal Company izjavlja, da so pričeli zopet delati v njenih rudnikih, v katerih je počivalo delo, odkar je bilo poplavljenno premogovno polje ob Cabin Creeku.

Pittsburgh, Pa., 10. septembra. Pittsburska komisija za inozemsko trgovino povprašuje v je klarnah, če bi sprejele dva velika naročila. Prvo naročilo je od "American Trading Company" v New Yorku, ki hoče 20 milj 4-palčnih cevi, 20 milj 6-palčnih cevi in 36 5-palčnih cevi za ceno \$300,000. Drugo naročilo prihaja od ruske vlade za 15,000 ton železniških tračnic. Ruska vlada je pri volji plačati 45 dolarjev za tono, ali za vse skupaj \$675,000. Nordman, tajnik komisije, dostavlja, da hoče newyorška družba cevi v 60 dneh za oljne in plinske naprave v inozemstvu. Družba je pri volji plačati v gotovini.

Železniške tračnice zdaj prodajajo po \$30 tono, ali jeklarne so za celo leto preobložene z na ročili. Rusija je pri volji vzeti blago druge vrste, ker je v zadržki za železniške tračnice, ki jih potrebuje, da položi železniške tirne na rudniških poljih. Ruska vlada prav rada plača pretirano ceno za železniške tračnice in drugo železniško opremo, a naše tovarne so preobložene z naročili.

Chardon, O., 10. septembra. — Kako v današnji družbi napravijo iz potnega in pridnega delavca navadnega zločinca, dokazuje sledeči dogodek:

Belding, siromašen poljski delavec, je prebival s svojo ženo in otroci v sotoru ob reki Chagrin, ker ni imel denarja, da bi si najel pošteno stanovanje. Ko je željal zjutraj v Cleveland, mu je M. L. Minner, na katerega farmi je delal, povedal, da mu bo konstat-

lar Daniel Mutt zarabil plačo, ki ji ima zaslužen pri njem. Belding je na to dejal: "Videl Vas bom zvečer," in po teh besedah je odšel.

Zvečer se je vrnil, prinesel je s sabo kakšnih 50-lovskih nabojev. Stopil je v Minnerjevo hišo in ašel s stene lovsko puško in jo nabil. Potem je pokval M. L. Minnerja, nameril nani puško in mu dejal naj položi na tla \$15, ki mu jih dolguje na plači. Oddal na to proti hlevu, kjer sta Clifford Minner, sin farmarja, in njegovajeti poljski delavec molila krave. Za strah je Belding oddal par strelcev nad njima in potem odšel proti svojemu sotoru.

Takoj je bilo vse na nogah. Poklicali so šerifa, ki je bil kmalu s pomagalci na mestu, da ga prime. Belding se ni podal. Oddal je zopet nekaj strelcev, iz dobrega krevlja na obrežju. Naenkrat je izginil.

Beldinga zdaj lovi najmanj petdeset ljudi. Puško je pustil pri sotoru. Beldinga še nimajo.

M. L. Minner je mirovni sodnik, njegov sin Clifford pa konstatlar. Minner je izdal tiralnico za Beldinga.

To je kratka povest proletarca.

Pittsburgh, Pa., 10. septembra. V hiši Monongohela so obdržavali člani "Right Tent of the Independent Order," neke prohibicionistične organizacije, banket. Na banketu so bili gospodje zelo dobre volje in veselje je pripelo do vrhunca, ko je neki govornik naznanil, da kmalu še štiri države postanejo suhe.

Brzojavka ne pove, če so se gospodje veselili, da bo v "suhih" državah po smagi prohibicionistov poplite več žganja kakor sedaj, ali radi tega, ker bodo graftu na široko odprta vrata.

Youngstown, O., 10. septembra. V tovarni Hercules Powder Co. je nastal ogenj v delavnici, v kateri izdelujejo sodčke. Za nekaj časa so bila vse poslopja v nevarnosti in bati se je bilo, da pojde vse v rak. Škode je od \$10,000 do \$15,000.

Tovarne družbe se nahajajo severno od mesta in so precej oddaljene. Družba nabija šrapnele za zaveznike.

Duluth, Minn., 10. septembra. Mejem ko se izgarani rudarji bojujejo za boljše delovne razmere in večji košek kruha, obdržava evangelist Lee Aldrich pridigo, s katerimi napoveduje poslušalec konec sveta.

Za take primodarije imajo kapitalistični dnevniki vedno na široko odprta predala. Če kuliji črnila res verjamejo v bedastoče evangelista, naj jih prihranijo zase, ali pa pošljejo jeklarakim magnetom, da bodo lahko napravili pokoro, preden pride ponje peklenskeč.

Denver, Colo., 10. septembra. — Da so prohibicionistični zakoni izrodek bolnih možgan, dokazuje dejstvo, da so na 1848 Market ul. aretirali celo družino, ker je delala naravno vino iz grozdja.

Jackson, Mich., 10. septembra. Na progi cestne železnice Michigan-United Railway Company sta udarila dva voza drug ob drugega pri Hives Junction, deset milj od tukaj. Udarec je bil tako silen, da sta bili dve osebi vbiti in štirinajet ranjenih.

Philadelphia, Pa., 10. sept. — 26letni Harry Gassner je na pomolu Greenwich lovil ribe. Dolgočasil se je in zleknil se je po pomolu in zaspal. V spanju je padel v reko Delaware in utonil.

Chicago, Ill., 10. septembra. — Anastarkos, ki ima v Newport Newsu restavracijo, je izgnila pred dobrim mesecem njegova 16 let stara hči Mary. Iskali so jo povsod, a vse poizvedbe so bile zastojne.

Pred nekaj dnevi je oče dobil pismo iz Chicago, da dobi lahko hčer, če pošlje \$200. Pismo je bila priložena tudi adresa.

Anastarkos je stvar naznanil poljski v Chicago in detektivu Mooney in Neary sta odšla na določeno addresso, da poiščeta dekleta.

Ko vstopita v hišo, sta stala nasproti zamoru, ki je dejal, da se piše John Smith, njegovo pravo ime je pa Ernest Best.

"Jaz sem Anastarkos," je dejal Mooney. "Tukaj je denar, kje je moja hči?"

Slovenska Narodna

Podpora Jednota

Ustanovljena 9. aprila 1904

Inkorp. 17. junija 1907 v drž. Illinois.

GLAVNI STAN: CHICAGO, ILLINOIS.

UPRAVNI ODESK:

Predsednik: John Vogriš, box 214, LaSalle, Ill.
I. Podpredsednik: J. Bratkovič, R. F. D. 4, b. 86, Girard, Kans.
II. Podpredsednik: Jozef Kuhelj, 9469 Ewing ave. S. Chicago, Ill.
Tajnik: John Verderbar, 2708 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.
Telephone Lawndale 4635.
Blagajnik: Anton J. Terbovec, P. O. Box 1, Cicero, Ill.
Zapisnikar: John Molek, 4008 W. 31st St., Chicago, Ill.

NADEBNONI ODESK:

Jože Ambrošič, 351 box, Canonsburg, Pa.
Paul Berger, 741—1st St., La Salle, Ill.
F. S. Tauchar, 674 Ahay Ave., Rock Springs, Wyo.

POROTNI ODESK:

Anton Hraat, 811 95th Ave., New Duluth, Minn.
Anton Peterlin, 6307 St. Clair Ave., Cleveland, O.
Jože Radilek, 679 box, Smithen, Pa.
Rudolf Pieteriak, 436 box, Bridgeville, Pa.
Albina Hočevar, 18 Beard ave., Detroit, Mich.

UREDNIK "PROSVETA"

Jože Zavertnik, 3019 So. Crawford Ave., Chicago, Ill.

VRHOVNI IZDAVNIK:

F. J. Kern, M. D., 6202 St. Clair ave., Cleveland, Ohio.
Vse denarne zadeve in stvari, ki se tičejo glavnega urada, se imajo pošiljati na gl. tajnika.
Pritožbe glede nerednega poslovanja na predsednika nadzornega odsaka Jože Ambrošiču.
Zadeve prepirljive vsebine predsednika porotnega odsaka, A. Hraatu.
Vse druge stvari, ki imajo stik s "Prosveto", izvzemši spremembe naslovov uradnikov krajevalnih društev pa "Prosveti", 3019 So. Crawford Ave., Chicago, Ill.

Smith je peljal detektiva v neko hišo na State ulici, kjer sta detektiva spoznala Marijo po sliki.

Zamorca so aretirali, Marija je pa rekla, da jo sploh ni nihče vplenil, ampak da je prostovoljno zapustila očetov dom, ker je bil prestrog z njo.

PAT J. NALTY.

Na prodaj imam raznovrstne pišče, žganje, vino, visko na debelo in na drobno. Pišče še danes po naš cenik: Dam vam po 5 odstotkov popusta pri naročilu.

Pat J. Nalty, 1805—7 D. St. and 18th, Granite City, Ill.

ROBERT W. LAYER ARCHITECT

118 N. La Salle St., Chicago,

ki je izdelal načrt za gl. urad S. N. P. J. se priporoča Slovencem za izdelovanje stavbinskih načrtov.
Tel. Franklin 6501

TEL. NA DOMU AUSTIN 35003

NORTH SIDE STATE BANK

ROCK SPRINGS, WYO.

IMA KAPITALA IN REZERVE \$100,000.00

Je izredno pripravljen in opremljen za poslovanje s SLOVENCMI, HRVATI, SLOVAKI in drugimi SLOVANI.

Mi pošljemo denar vašim prijateljem v staro domovino po najnižjih cenah.

Plačujemo 4 odstotne obresti na bančne vloge.

Možno, Konservativno in Napredno Institutio.

Naročite se na dnevnik "PROSVETA"

Najboljši slovenski dnevnik v Zd. državah. List prinaša dnevno dobre, podušljive šlanka, novice iz starega kraja in Amerike, sploh celoga sveta, zanimive romane in zabavno čtivo.

Naročnina stane na celo leto \$3.00, pol leta \$1.50 za Zd. države. Za naročnike izven Zd. držav, izvzemši Canada, stane na celo leto \$4.50, za pol leta \$2.25. Najnižja stane za celo leto \$4.50 in pol leta \$2.25 v mestu Chicago in So. Chicago.

Imena, naslove in naročnino pošiljajte na sledeči naslov: UPRAVNIŠTVO "PROSVETA", 3019 So. Crawford Ave., Chicago, Ill.

Vse pošilje denarne nakaznice — Money Order, bančne draft čisto se naj naslovi na "Prosveto" S. N. P. J. Ne rabite osebnih imen!

Nam zastopniki so društveni tajniki.

Vsa nadaljnja pojava dajo drage volje upravništvo "Prosveto".

EMILE ZOLA:

DENAR.

Poslovenil M—k.

(Nadaljevanje)

Nekaj dni pozneje so časopisi razmislili zapisnik delničarskega zbora in učinek na borzi in v vsem Parizu je bil naravnost čudovit. Jantur je za to priliko nalašč pridržal zadnje ploho svoje reklamne zaloge, najnikavnejši glas trombe, ki je odmeval dolgo časa iz kupljenega časopisa. Razen tega je razširil daleč naokrog privlačno burko, da je dal besede "Kupite delnice Univerzalne!" tetovirati na najskrivnejše in najdelikatnejše dele telesa slovitihih dam, ki so delale reklamo za banko. Vrhutega je izvršil svoj največji načrt, na katerem je delal dolgo časa: kupil je list "Cote Financiere", star finančni žurnal, ki je imel za seboj dvanajst let neomadeževane poštenosti v kupčijskih rečeh. Žurnal je res stal veliko denarja, toda kljub temu se je izplačal, ker z listom so bili z eno potezo pridobljeni resni odjemalci, armada previdne buržoazije, silna premoženja treznomisljivih ljudi, skratka: vsa tista masa, ki se ni sramovala pošteno pridobljenega denarja. V štirinajstih dneh so dosegle delnice ceno tisočpetsto frankov na borzi in zadnje dni avgusta so delnice v naglih skokih imele vrednost dvatisoč frankov. Gonja za delnicami je še bila na visoku mrzličavosti, katero je neprestano podžigala epidemija borzega špekuliranja. Ljudje so kupovali in kupovali in med temi so bili tudi treznoglavi previdneži, ki so kočno verjeli, da bo vrednost delnice rastle in rastle na večne čase. Misterične zakladnice "Tisoč in ene noči" so se odpirale in neprecenljivo bogastvo arabskih kalifov je bilo prepučeno lakomnemu Parizu. Vse sanje, o katerih so šepetali meseci in meseci, so se boljbolj bližale resničnemu cilju: žibel človeštva bo reokupirana in stara, zgodovinska mesta na obrežju Sredozemskega morja bodo vstala iz svojih peščenih grobov; naši inženirji bodo odprli pota v Damask, Bagdad, Indijo in na Kitajsko; osvoboditev Orijenta, česar ni mogel doseči Napoleon Veliki z mečem, bo dosegla finančna družba, ki pošilja v Orijent armado denarja in armado krampov in samokolnice; armada bo premagala Azijo z milijoni in v nagrado bo prejela milijarde ...

Zlasti je pa triumfirala križarska armada žensk, ki so se zbirale ob petih popoldne pri čaju ali pri polnočnih družabnih sestankih okrog dolge mize. Ženske so videle z jasnim pogledom: Carigrad je padel in kmalu sledi Brusa, Angora in Alepa; pozneje pride na vrsto Smirna in Trebizond in sploh vsa mesta Male Azije, katera bo oblegala Univerzalna banka, — dokler ne pride veliki dan, ko pade tudi sveto mesto ... Ime tega mesta se ni smelo izgovarjati, kajti bilo je kakor evharistična obljuba oddaljene božje poti. Očetje, soprog in zarotenci, katere je premagala strastna prošnja križarskih žensk, so nosili denar borzijskega z ednim šepetom na ustnicah: "Taka je božja volja!" ...

Za to armado žensk se je privaril val priproste množice, ki navadno sledi večjim armadam. Kajti strast po prisostovanju pri velikem osvajanju Male Azije je bila kakor nalezljiva bolezen iz gospodskega parlorja v kmečko kuhinjo, od gospoda s cilindrom na glavi do ponižnega kmeta in obrtnika. In armada delničarjev se je hkratu pomnožila z milijoni revnih ljudi. Skromni prihranki, ki so počivali leta in leta v kakem loncu ali nogovici so romali v banko. Ta je kupil eno delnico, ker več ni premogel, drugi je vzel dve, tri. Stare dame, ki so že komaj hodile po nogah, stare služabnice z zaslužkom, ki so ga prigarale v vsem svojem življenju, stare device, katerim je bila mačka edini zvesti ljubček, — dalje stari vpokojenci na deželi, ki so dobivali deset centov dnevne penzije, fajmoštri in duhovniki na kmečkih farah, ki so živeli večidel ob miloščini, ker jih je bilo preveč, — skratka vsa masa nižjega, srednjega in visokega stanu je romala in romala k borzijskemu in kupovala delnice — masa, katero pokonča borza v svojih katastrofalnih duh kakor pokonča kuga cela mesta in vasi in jih položi v beraški grob ...

To napihovanje Univerzalne banke in kipevanje, ki je čumelo z vrenjem verske pene na vse strani, je bilo čutiti v vedno bolj glasnejšem vrisku, ki se je pojavljalo od Turerij do Champ-de-Mars v neprestanem praznovanju, v katerega je razstava potopila Pariz. Zastave so frčale z večjim šumom v pritiskajočem zraku gorkih dni in ni je bilo noči, da se ne bi bilo iskrolo plamenče mesto pod jasnim nebom kakor kolosalna palača, v kateri je gostija sledila gostiji od mraka do zore. Nenasitno veselje je šlo od hiše do hiše; ulice so bile reke pijanosti; oblik rmenne saporije, ki je puhelita iz potnih soban in razgretih teles, je zakrival obzorje in visel nad strehami svetle noči, v kateri se je kopal novi Babilon, Ninive in nova Sodoma. Ze od maza so romali v Pariz kralji in cesarji iz vseh strani sveta v procesiji gostov, ki se je zdelo, da nima konca; blizu sto eldarjev s svojimi soprogami, principi in princezami je obiskalo svetovno razstavo. Pariz je bil napolnjen z raznimi "veličanstvi" in "visokostmi"; pozdravljali je enja Rusije, cesarja Avstrije, sultana Turerije in podkralja Egipta; in Pariz se je vrzel pod kolosa močnega kočije, v kateri se je vozil kralj Prusije in kateremu je sledil knez Bismarck kakor zvesti pes. Pijane množice se niso mogle dovolj nakricati pri pozdravljanju invalidov na prostori razstave so hoteli ljudje pogaziti drug drugega na mestu, kjer je Nemčija razstavila krupne topove, nove in ogromne jeklene ceste. Operno gledališče je bilo razsvetljeno vsak teden o prediki teh ali onih ofcijelnih slavnosti, domnevo so bila naoglaševala gledališča in restavracije nabite do zadnjega kotika in široki ploščadi ob ulicah so bili preozki za prekipavajuči val prostotance. Cesar Napoleon III. je želel sam razdeliti nagrade petinastdeset tisoč razstavnikom s čestitkami, ki so imele pookostiti gorostasnost vseh showdanznih ceremonij, v sijaju slavljia, ki je

imelo dvigniti Pariz kot mogočno gorečo baklo nad ves svet in do viska poveljati njegov tron, na katerem je sedel on, gospodar Evrope, in iz katerega je govoril s hladnokrvnostjo sile, ki jamči trajni mir Evropi. Ravno tistega dne je pa prejel cesar vest o strašni tragediji v Mehiki: cesar Maksimilijan je bil ustreljen! francoska kri je bila prelita zastonj! — francosko zlato je bilo vrženo zastonj! — Napoleon III. je povesil glavo žalosti in srda, ko je čital to vest, in na njegov ukaz so zamočali strašno novico z namenom, da ne vznemirijo prazničnega Pariza. Bila je prva grenka kaplja, ki je kanila v kupo opojnosti — prvi mrzli curek, ki je polil razgreta telesa.

In ravno v tistih dneh največje gloriole se je zdelo, da se dviga Sakardova zvezda višje in višje v svojem največjem lesketu. Po čemur je hrepel leta in leta, to je zdaj imel: — bogastvo, svoj lastno bogastvo, ki ga človek zaklepa in razpolaga z njim po svoji volji. Tolika leta je v njegovih blagajnah kraljevala goljufiva laž, ki mu je alikala nekatere milijone, toda milijoni so ušli čez nevidne luknje ... Toda danes se mu ne laže blagajna. Danes on sedi v resnici na polnih zaključih zlata, na tronu zlata kot kralj v kraljestvu milijonov ... Ali Sakard ni vladal tega kraljestva po vzgledu Gundermanna in po načelih ekonomije, ki jo poznajo praktični bankirji. Ne! Ponomo si je zatirjal, da je njegovo bogastvo sad njegove ženjalnosti; pridobil je zlato z eno potezo kakor pridobi moder general sovražno deželo z eno samo strateško potezo. V prejšnjih dneh svojega zemljiškega špekuliranja je bil večkrat zrasel zelo visoko, ali nikdar se ni čutil tolike moči kot danes, ko je ves Pariz pod njegovimi nogami. In Sakard se je spomnil tistega jutra, ko je zajtrkoval v restavraciji Champsaux, ponizan in pozabljen vsled poloma; takrat je pohlepno gledal na borzo v vroči želji, da ponovno osvoji, kar je izgubil, da se masuje nad nasprotniki in postane gospodar denarja. In zdaj se je zgodilo ...

Ko je bil Sakard zopet mogočni vladar borze, je dal v polni meri duška vsem svojim čutilom, ki so ga gnala po uživanju in po izvrševanju njegovih maščevalnih nakleпов. Čim je torej čutil, da je dovolj močan, je obrnil hrbet Huretu. Jantru je zapovedal, da mora priobčiti v družbenim listu članek proti Rogonu, katerega je obdolžil v imenu katoličnov, da je dvorezen meč in da je oslepil katoliško ljudstvo s svojo rimsko politiko. S tem je bila očitno napovedana vojna med bratoma. Klerikaleci so se zelo zanimali za papežev položaj že od dneva bitke pri Sadowi in Sakard, ki je znal ceniti klerikalne težnje, je od tistega časa narekoval organu "l'Esperance" silovite napade na liberalno vladjo; list je torej ponovil svoj stari, ultramontanski program. Sakard je izjavil, da se rajši podvrže duhu kralja Henrika V., kakor da bi dovolil, da podleže Francija novim revolucionarnim idejam, ki vodijo do katastrofe, kljub njegovi veliki udanosti do cesarja; te njegove besede so imele tak odmev, da so jih ponavljali celo v parlamentu. Dalje ni Sakard nič več tjalil, da pripravlja napad na visoko židovsko banko pod vodstvom Gundermanna, čegar milijardo je hotel razmrevati in osvojiti kos za kosom. Zakaj ne bi Univerzalna banka, ki raste tako čudežno in katero podpira ves krščanski svet, postala absolutna gospodarka borze? In Sakard se je ponašal kot tekmeč, kot sosedni kralj enake moči in poln nadležne hvale. Medtem je pa Gunderman hladnokrvno čakal in pazil. Navidezno se je zanimal za neprestano rast vrednosti delnic in računal s časom, kakor človek, ki ima moč in potrepljivost.

Bila je brezmejna strast, ki je povzdignila Sakarda, in bila je zopet strast, ki mu je pretčila s poginom. Njegov nagon po uživanju je bil tako gorostasen, da si je želel, da ima šest čutov, katerim bi zadostil. Karolina, ki se mu je še vedno nasmejevala, čeprav je krvavelo njeno srce, mu je bila še zmiraj prijateljica, katero je rad poslušal z večjo mero prizanesljivosti. Baronica Sandorfova, katero je že spoznal, da se lažejo njene rdeče ustnice in razmršene trepalnice, ga ni več zabavala; njena ledena hladnost in gola radovednost do moškega mu je presedala. Pravzaprav se mu je zdelo, da nima nikdar dovolj strasti do ene same ženske. Bil je poročen z denarjem, kateremu je posvetil vse svoje živce in za ljubezensko uživanje ženske je imel le gotove ure, ki so bile plačane mesečno. Kadar si je želel ženske, da se pozabava z njeno kupu svojih povih milijonov, tedaj je imel samo eno misel, da jo namreč kupi za visoko ceno in jo pokaže vsemu Parizu, kakor da bi si kupil velik dijamant in se ponašal z njim v svoji kravat. Ali ni to dobra reklama? Ako človek plača ženski visoko ceno, ali ne sodi potem ves svet, da mora imeti tudi denar? Iz tega razloga si je Sakard zaželel madame Jomontove, katera ga je bila povabila parkrat na kosilo s Maksimom. Madame Jomontova je bila še vedno prikupna pri svojih šestintridesetih letih, božanstveno privlačna ženska in njena slava je bila toliko večja, ker je znal ves boljši Pariz, da ji je cesar Napoleon III. plačal stotisoč frankov samo zato, da je spala z njim eno noč. Vrhutega je cesar zelo odlikoval njegosa soproga, spodobnega moža, ki ni imel drugega poklica, kakor da je bil soprog svoje žene. Jomontova sta živela zelo razkošno in sta imela odprto pot v ministarstvo in v cesarsko palačo. Ako je prespala, tri ali štiri noči na leto s skrbno izbranim kupecem, je to zadostovalo za pokritje celoletnih izdatkov. Znano je pa bilo, da ima madama Jomontova grozno ceno in da je sploh najdražja ženska na trgu. In ravno to je razvnelo Sakarda. On, ki je siral milijone le zato, da je imel sladko zavest, da lahko užije nekaj, česar ne more užiti vsak, je dobil naenkrat poželje, da mora tudi on vgrizniti tam, kjer je vgriznil sam cesar, in iz tega razloga je ponudil madami Jomontovi še enkrat toliko, kolikor je plačal Napoleon III. — dvestotisoč frankov za eno samo noč. Njen soprog se je sprva obotavljal, kajti stari finančnik se mu je zdel premalenkosta oseba, ki lahko pritise visoki trgovini nemoralni pečat.

(Dalje sledi.)

Križev pot Petra Kupljenka.

Zgodovinska povest. Spisal Pastalkin.

Prva postaja.

(Nadaljevanje.)

Peter je slonel. Davno že je bila izginila luč, a njemu se je zdelo, da jo vidi še vedno, da vidi zibel in otroka in sklonjenega kaplana. Šele čez dolgi dve uri se je zganil in zadelo se mu je, da sili presveč zrak v sobo. Vendar okna ni zapril in tudi luči ni prižgal. Zdal je gledal naravnost predse, tako da mu je pogled objemal vso dolino do temnih robov, odražajočih se resno in zamolklo od zvezdnatega neba. Tam kraj vasi se je podolgem nekaj svetilkalo iz teme: Soča. Petru se je zadelo vsa dolina velika vijolina z ene samo močno struno, ki je drgetala na njej pesem o domotožju, o ugaslem solncu in še o tem in o nem.

Kadar je udarila ura dvanajst, se je Peter vpravil, potegnil z dlanko prek čela in prekril roke na prsih. Nato je začel stopati s tridimi koraki po sobi, od okna do stene in zopet nazaj. Naenkrat se ustavi ob oknu, pobere na mizi klobuk, ga posadi na glavo, se oprime z obema rokama okna, se dvigne in obsedi na njem tako, da so mu noge bingljale ven na obzidje. Gleda, razmišlja. Nato se okrene, zagradi trdo za zid in se spusti z eno roko in se vlovi na nasprotni strani za bližnjo orehovo vejo. Bil je zadnji vrh, za tako moško težo nekam droban. Zamajal se je v širokem loku pod nepričakovanim bremenom, zloplil se je. Peter se je z nenavadno spretnostjo spustil v vejevje in prestopil z njega na obzidje. Vrh zidovja je bil kakor celo obzidje obrastel s plevelom, slakovi in bršljanom, razrit in krhek, da se je rušil in luščil med prsti. Kakor per jna oknu, je Peter sedel z nogami ven in gledal podse. Da bi okoli! Zjutraj bi mu morali drugi pobrati zrahljane ude. Objezdil je zid in se drsal po robu v levi smeri. Vkljub nadležnemu talarju je v malo minutah prejezdil tako nad četrtino zidu in zagledal dvajset korakov pred seboj drevo. V tem ni bilo mogoče razločiti, ali je hrast, ali bukev, ali kaj. Ni stalo sicer nepopredno tik zidu, a razdalja vendar ni bila velika, da bi Petru porušila vse upanje. Pospešil je naporno jezo po raskavem hrstu zidanega vranca. V par krepkih porivih je bil pred drevesom. Zdal je videl: akacija, drobnolista in ostrotnata. Srčno se je spustil na vejo — na trn. Toliko da se ni spustil. Prijel se je niže, obstal na veji, izdri trn in splezal urno po veji in po deblu na tla. Enkrat se mu je zadržil talar — rask! črna eunja je obvisela na veji, drugo je šlo za gospodarjem.

Peter je stal v gosti seči. Napravil je še petdeset korakov na levo in prišel na cesto pred vhod. Ozrl se je proti gradu in navzdol. Do jutra bo v Cerknem, podnevu pride po stranskih stezah neopazjen v Loko in zvečer k ženi, o polnoči odkoraka proti Ljubljani, se prijavi drugi dan stanovanju in —

"Stoj!"

Od leve in desne planeta iz grmovja dva grajska hlapca s puško in vrvmi.

IV.

Hahaha! Kaj vam nisem rekel? O, ti prenapeteži so vsi taki, vsi po vrsti, poznano to zalego. Kakor otroci. Bodi past še tako očitna — štrbunk vanjo kakor mušica v vino. Torej je šel v zanko! Izvrstno, izvrstno, čestitam na izbornem lovu, hahaha!

Arhidijakon je bil po navadi precej dostojanstven in nikoli da bi se reklo naravnost hrupen, nekaj kar je dihalo nekoliko po "ex cathedra", je bilo vedno bistveno del vse njegove zunanje pri kazni. Če se je čuvstvo v njem danes tako razmahnilo, so morali biti pač tehni vzroki.

"In kje imate sedaj tega krivoverkega straperja s pristriznimi perutmi?"

"Kjer prej."

"Prav tako. Zdal se lahko potrpeljivo čaka odrešenja. Vi pa, gospod glavar, sestavite nemudoma krasno poročilo o izbornem obnašanju svojega ujetnika in ga pošljite loškemu ovrbrniku Hohenburgu in nadvodji, da bosta vedela, kako malo sta se motila

v svojem dosedanjem postopanju."

"Ali kako da se vi tako zavzemate za nadvodjo, ko vendar veste, da je druh, ki ga jeste, umežen z oglejakim kvasom?"

"Moj Bog, vi ne veste, da sem jaz navdušen Avstrijec?"

"Ne, do danes mi je bilo to neznano."

"Ali prijatelj: jaz imam svoje mesto v Avstriji. Kaj me briga, če gleda nadvodja patrijarhu na prate — in kdo bi ne, če je od Ogleja do Benetk tako blizu? Mi glejmo, da kar se da ublažimo nasprota med obema moči željnima sestrama, cerkveno in posvetno oblastjo, da bo vsaka v svojem delokrugu neodvisna — to akašamo doseči!"

"Že, že ... Toda ..."

"Nič toda. Vi sestavite poročilo in po kosilu mi ga daste v pregled. Zbogom."

Glavar je gledal za odhajajočim:

"Tega človeka še vedno ne razumem. Vedno se mi zdi, da mu je v tej igri nekdo napisal čudno, a važno vlogo, ki jo igra kakor igralce, gotov popolnega uspeha, in da vleče tudi mene v to vlogo, toda tako, da mi pokaže vedno samo tisti dve vratici, ki odpadata name."

Med tem je stikala doli pod gradom vaška otročad za robdnicami, drnovei in borovnicami. Kolarjev Jaka je bil že zmerom tak, da je hotel biti povsod prvi. Če so zasledili gada in so se spravili nadenj s kamenjem — on ga je ubil, njegov kamen mu je razčesnil glavo. Če so stikali za gnezdi — on je splezal, kamor si živ krist ni upal. Če so se kopali v Soči — on je skakal z najvišjih skal po glavi v največjo globočino. Tako tudi danes. Hotel je nabrati največ jagod, ne v družbi, sam zase, da jih potem preseneti s polnim klobukom in se bo smejal njih dolgi obrazom in zglednim očem. Brž v začetku se je odcepil od družbe in lezel vedno višje. Ko je imel še pol klobuka, se znajde mahoma pod grajskim obzidjem. Tam je zasledil tudi lesnike — hajd po njih! Stika po grmovju, stika in zadene prav pri tleh grajskega zidu ob luknjo, zarašča s plevelom. Velika mačka bi z lahkoto amuknila skoz njo, človek nikoli, tudi sedemleten deček, kakor je bil Jaka, ne. Toda Jaka ni bil izmed tistih, da bi se dal ugnati od samega premisleka. Poskusimo! Poril je plevel, skril akoro poln klobuk v nizko bukovje in vstaknil glavo v luknjo. Pritisnil je ob zid dva polža in nekaj druge gozarni, se zleknil po tleh, z rokami počitil plevel pred seboj in se začel vleči akos luknje. Jaka je bil za svoja leta nenavadno širokopleč, to ga je ustavljalo. No, preokrenil se je dvakrat, stisnil ramena naprej, pobral z nogami v tla in ob drobna leskova debeleca in je bil z glavo v gradu. Napel je še enkrat mlade kite, nategnil prožne ude in se z nemalim naporom vse upelhan in potan izvlekel na drugo strani iz luknje. Bil je v gradu. Doma je alilal včas priprave, kako lepo je v gradu, veliko lepše kakor na vrtu gospoda župnika. Pa je debelo gledal, ko je videl vse, še bolj zanemarjeno kakor zunaj. Visoka trava je pokrivala tla in bohoten plevel je silil iz špranj v zidovju. In ozko je bilo vse, in nobenih vrst, in seneno, tako pustohladno, da se je Jaki tam blizu srea nekaj stisnilo. Eno samo okence je opazil v pritličju, majhen, kakor jih je videl Jaka doma in po vasi zadosti pri pravjih hlevih. Bo že tudi to kak hlev. Klavrn hlev, če se pomisli, da je grajski. Tukaj da so zohali oves tisti iskri konjčki, ki so jo tolikokrat tako fletno, drobili akosi vas? Splošvarnje, ki jim ga je Jaka dozdal izkazoval, je začelo kopneti. He, tam moli nekaj kosmatega akosi okno, kravji rep ali kalif Hušk! Jaka se je stisnil k zidu in se plasil po prstih proti oknu. Ko se je toliko približal, da ga je ločila od okna samo še razdalja enega komolca, je stegnil roko in —

čap! zgrabil je tisti kravji rep in ga povlekel na vso moč proti vnu. Pretresljiv javk mu je vdaril v tistem hipu skozi okno na ušesa. Pogledal je bliže — kaaaj! Človek! In kravji rep — brada! Popustil je z roko in obstal kakor odrevenel. Da, skozi okno je gledal človek. Tema je bila okoli njega, a skozi pajčevino in železje se je kradlo vendar toliko svetlobe, da je bilo mogoče razločiti globoke razorje v izmučenem

licu, in ko je dvignil glavo, je Jaka zagledal pod njegovim vratom kolar. Morebiti sam gospod grajski kaplan? — Tukaj! Jaka je boljbolj zija.

"Kaj si človek ali si zverina?"

je oni za oknom boli zastokal kakor zavpil. Otipaval si je zardelo željstvi in zobovje. Izpod levega podočnika se mu je cedila črnkasta kri, ki si jo je brisal s rokavom.

"Misli! sem, da je rep, pa je bila vaša brada."

Pri vsej skeleči bolečini se on znotraj ni mogel ubraniti lahkega usmeva: sprico tolike predrone odkritosti.

"Kod pa si prišel sem?"

"Tam skozi luknjo."

"Pa te nikdo ni videl?"

"Ne."

"Ves zagotovo?"

"Kdo me bo videl v hosti plevelu?"

"A iz gradu?"

"Okna ni videli tukaj nobena ga razen vašega."

Dečko mu je vedno bolj ugajal. Te jasne, rjave oči gledajo tako naravnost, tako odkrito. Oni za železnimi klini je nekoliko pomolčal, nato je nadeljeval:

"Čegav si?"

"Kolarjev. Doma mi pravijo Jaka."

"Jaka, ti si dober dečko; stopi bliže, ne boj se."

"O saj se ne!"

"No vidiš. Tako. Čuj, Jaka, je luknja v zidu velika?"

"O ne. Komaj, komaj sem se adraal skozi; ob letu se gotovo bom mogel več. Se komolee se si obdržnil, glejte."

"Tvoj oče bi ne mogel skozi?"

"O ne. Še naša Tina ne, ima petnajst let."

Bradač, ki ga je Jaka gledal kakor čudo božje, se je zamislil nato je začel znova:

"Jaka, še bliže stopi. Čuj, poznaj gospoda kaplana?"

"Kaj bi jih ne? Še zadnje deljo so mi dali podobico, znam tako lepo pri maši stre so rekli, in so me pogladili po lseh."

"Ti Tudi pri maši streliš?"

je lepo. Jaka, ali bi šel do gospoda kaplana in ga prosil, da se potruditi priti s tabo do luknje?"

"Zakaj ne?"

"Na, tukaj imaš križec za spomin. Stopi doli in reci, da želiš povoriti iz njim Peter Kupljenka. Kako porečeš?"

"Dober dan, prečastili gospod kaplan. V gradu želi govoriti vami Peter Kupljenik in me pošilja, da vas spremin do luknje grajskemu zidu."

"Da tako mu poveš, toda ne hem, zapomni si, in da ne bo kdo ališal. Nikomur ne smeš puviti, da si bil tukaj in da si govoril z mano. Kakor hitro črna komu le besedico, se ti križec, sem ti ga podaril, spremeni v studno črno kačo, ki te tisti bo piši na smrt."

Jaka je prebledel.

"Nate svoj križec. Če spijem taka strupena kača, nobenaj neč."

"O, le potrpi, Jaka, to ni tak kakor misliš. Tudi če postaviš žez tukaj ali če ga vržeš od sebe se spremeni v kačo, če le o tem, kar si videl in ališal v gradu, na mah oživi, plane za tvoj hupu te dohiti in umori."

"Škoda, da sem prišel sem."

"Bodi pameten, Jaka. Ali tako težko molčati?"

"O ne, ni, pa vendar ..."

"Potolaji se. Glej, ako molčal, ti da križec tako moč, te nikdo nikoli ne zmaže."

"Saj me zdaj tudi ne. Sosed Štefucelj se me še zdaj ogiba, kar sem ga premikastil, ker lučal našega Kosterja."

"Dobro. A križec ti da še več?"

Če ga boš nosil okoli vrata, te nobeden kačji pik ne pade in tudi če boš plezal po najvišji veji, se ti ne bo vlomila. Val bodi radi imeli, in česar se bo se ti posreči. Ali hočeš?"

Jaka je priklinal.

"Torej pojdi, bodi previden molči in stori, kakor sem ti rekel, če boš priden, dobiš darov od spoda kaplana — a da te krst ne vidi!"

"Gospod, najbolje, da mi došče en križec, ki me stori nečnega, in enega tudi za gospoda kaplana, da bova bolj bres bi."

"Rad bi te uališal, Jaka, a phtem te tudi gospod kaplan bo videl."

"Saj res. Kako sem zabit gom."

(Dalje sledi.)